

Una terra, dues tradicions

El gènere vocal més identificatiu de la música tradicional asturiana es coneix amb els noms d'asturianada o tonada asturiana. La manera d'interpretar dels cantadors de tonada va cridar l'atenció als músics que estudiaven el folklore al principi del segle XX. La influència del nacionalisme musical de l'època sobre aquest llegat tradicional la va convertir en el gènere vocal per excel·lència d'Astúries.

En l'actualitat podria dir-se que l'asturianada és l'única expressió no anacrònica del folklore asturià. Les arrels de la tonada es troben en el passat, però continua viva avui dia amb una força sorprenent. Els concursos de tonada s'estenen per tot el territori. Una nova generació, molt jove, ha irromput en aquests últims anys i està donant el relleu a les generacions més grans; continuen vives llegendes del gènere, com Juanín de Mieres o Diamantina Rodríguez, que tenen més de noranta anys i més de vuitanta, respectivament. Liliana Castanón, una jove de disset anys, acaba d'irrompre en el panorama musical de la tonada acompanyat de quatre dels principals músics asturians.

El *boom* de la gaita a Astúries (i a Galícia) ha estat sorprenent. El 1980 la figura del gaiter estava relegada exclusivament a la romeria de poble i a la misa solemne; el nombre de gaiters, a tot Astúries, ben just arribava a la centena. Vint anys després, la nòmina de gaiters en bandes, escoles, grups i parelles supera els cinc mil. Durant tot aquest temps, potser el fet principal que cal destacar és que el mestre *luthier* Alberto F. Velasco construí la primera gaita atemperada. L'afinació de la gaita va contribuir al sorgiment dels primers grups de folk i a la proliferació de les bandes de gaita. L'èxit d'Hevia, amb més de dos milions de discos venuts a tot el món, ha desbordat totes les previsions. Ha estat la culminació d'aquest procés, molt curt en el temps, però molt intens.

En el present, conviuen dues tradicions dins del panorama musical asturià: la que continua lligada al passat i encara manté molt viva la seua riquesa, i la que mira cap al futur, mesclant-se amb al-

tres músiques i altres instruments, però que tampoc no vol perdre l'etiqueta de tradicional. Les relacions entre ambdues tradicions són ben complexes, però també són diverses. De fet, es podria dir que la màxima diferència, la marca, en cada cas, el tipus de públic. Només des de fa molt poc temps estem assistint al fenomen de l'existència de cantants i grups de folk que aposten per apropar les dues tradicions.

La nit cèltica. En la dècada dels vuitanta Astúries va entrar a formar part de l'elit de les nacions cèltiques. El Festival Intercèltic d'An Orient representa la màxima expressió d'aquest moviment musical. La influència dels grups irlandesos, escocesos i bretons va començar a fer-se notar a partir d'aquest moment. Encara avui, tot i que és un fenomen bastant passat de moda, continua donant-se.

El grup clau per entendre aquell moment musical és Llan de Cubel. Alguns dels seus discos (*L'otru llau de la mar i Na llende*) i les seues actuacions en directe els van convertir en el grup de moda i en la referència obligada de la música cèltica asturiana en l'exterior. Darrere d'ells van créixer altres grups similars com Felpeyu (actualment en procés de regeneració amb la incorporació del jove gaiter Diego Pangua).

Convivint amb aquest fenomen, altres grups van apostar per un so més vinculat a la tradició asturiana que a la irlandesa o escocesa. Potser no van tenir tanta repercussió fora d'Astúries, però sens dubte el seu èxit va ser major de portes endins. Van ser els casos de grups com Ubina i, sobretot, Xaréu. El públic reconeixia en el seu so el llegat de la tradició

i el caràcter alegre de les seues cançons convidava constantment al ball. Potser per això el títol de l'últim disc de Xaréu (*Yá nun hai quien baille*) era premonitori que les coses estaven canviant.

El so del rock radical i postpunk de l'època també va deixar la seua influència a Astúries amb grups com Dixebra, a mig camí de tots els tipus de música, compartint escenari tant en una nit cèltica com en un festival de rock dur.

El final de la dècada dels noranta ha servit per regenerar un poc el panorama musical. La música cèltica, la tradicional i la instrumentació del rock es van deixar sentir en el grup Asturiana Mining Company i el seu únic disc en el mercat, *Patrimoni*, així com en la música de la pel·lícula *Pidele cuentas al rey*, del director asturià José Antonio Quirós, on s'adverteix el seu segell amb el gaiter, Alberto Varetas, i la seua cançó més coneguda, "La trova del mineru", veritable fil conductor del film.

El darrer 8 de setembre, diada d'Astúries, van compartir escenari a Gijón Hevia, Asturiana Mining Company, Llan de Cubel i Dixebra, en la mostra general més representativa de la música asturiana dels últims anys.

L'últim CD interessant en el mercat és signat d'Ástura, i du el títol de *Tradicció*. Es tracta d'una selecció, a través de vint-i-vuit cançons, de la música asturiana que transcendeix les fronteres del seu entorn, cap a Galícia, Cantàbria, Lleó i la terra de la Miranda portuguesa.

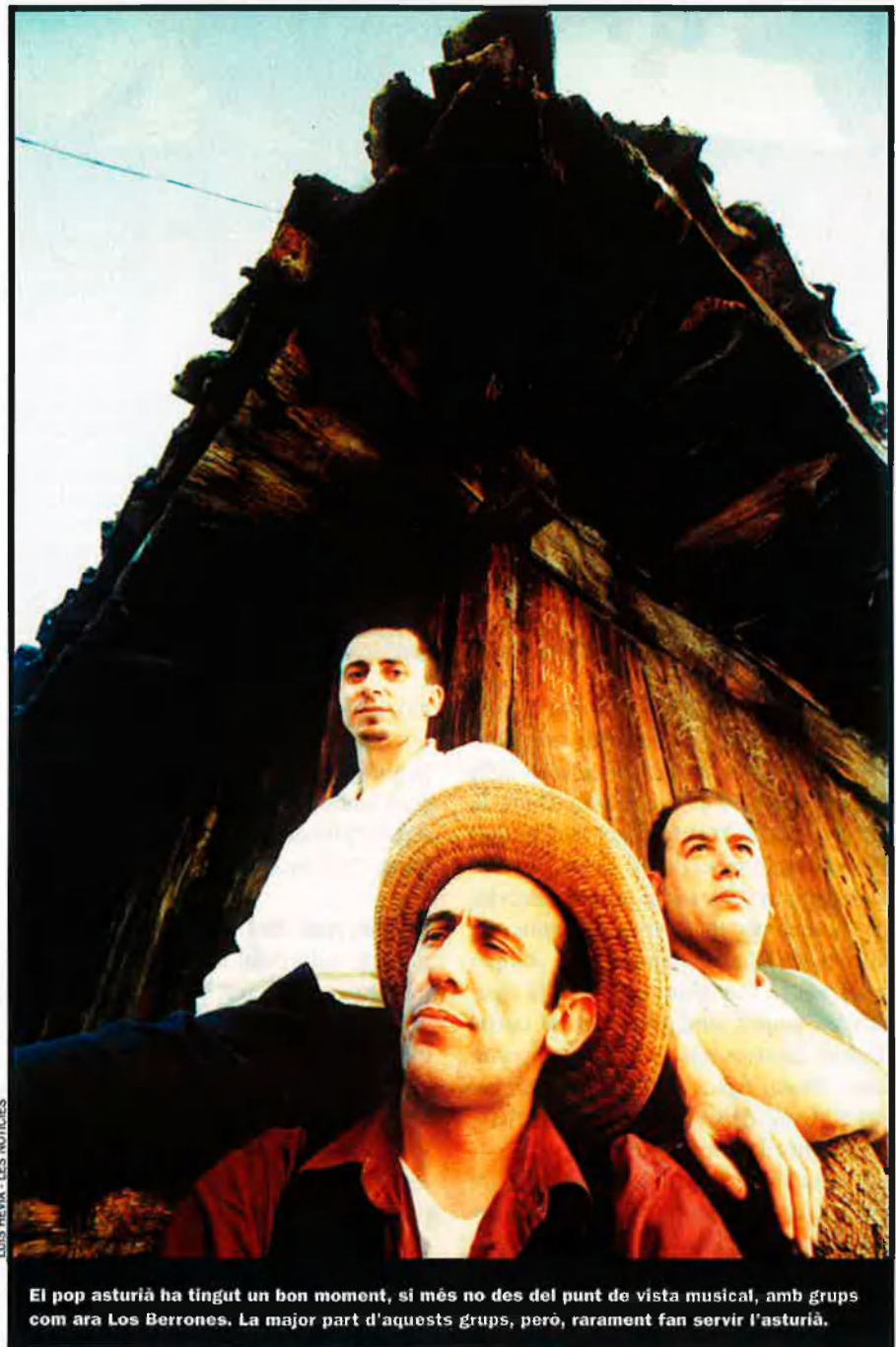
L'asturianada. La tonada tradicional asturiana o asturianada va continuar, fins a aquest últim any, tancada en el seu cercle clàssic d'actuacions i de públic. Sense quasi cap relació amb el món del folk, aquesta no deixa de ser, sens dubte, una qüestió sorprenent per a tots el coneixedors del folklore asturià.

Tot just es pot parlar d'enregistraments significatius de referència en aquests anys. Els cantadors de tonada continuen, encara avui, gravant en edicions molt limitades de cassets que ben just transcendeixen el públic en general. La major part es tracta de recopilacions de guanyadors de concursos, en alguns casos d'antologies de veus clàssiques, com El Presi o Juanín de Mieres o la

Missa Asturiana de Gaita, que van arribar al format de CD.

De fet, aquest és un fenomen estrany que no sembla que coincideix amb el fet que alguns dels concursos, com els de Gijón, Oviedo o Mieres, mantinguen una mitjana de més de 1.000 espectadors. El cas de més llarga durada, el del Teatre Campoamor, d'Oviedo, crida especialment l'atenció, perquè omple setmanalment el seu aforament de manera completa.

Avui, a Astúries, conviuen dues maneres de fer música: la tradicional i una de més innovadora

LUIS HEVA - LES NOTICIES

El pop asturià ha tingut un bon moment, si més no des del punt de vista musical, amb grups com ara Los Berrones. La major part d'aquests grups, però, rarament fan servir l'asturià.

A dalt,
el grup
Belandrán.
A sota,
Brega
Astur.
Són dos
dels con-
junts que
es preocu-
pen per
recuperar
els sons
tradicio-
nals
d'Astúries.

ALEJANDRO JUÁREZ / EL TEMPS

A la fi de l'any 2001, Mariluz Cristobal Caunedo, una de les veus més lloades en aquests concursos i amb més anys d'experiència, va gravar *Onde la nublina posa*. Anteriorment la seua veu s'havia sentit en el disc d'Hevia, cridant poderosament l'atenció fora d'Astúries per la seua peculiar forma de cantar. La tonada tradicional, interpretada sempre a veu sola o acompanyada de gaita, apareix en aquest enregistrament al costat d'altres instruments com guitarra, zanfona, flauta, arpa, rabel o bouzouki, per mà d'alguns dels millors instrumentistes provinents del món del folk.

Aquest any, Liliana Castañón, amb tot just disset anys, molts concursos al darrere —amb els quals ha arribat als principals premis de la seua categoria— i una gran quantitat d'actuacions individuals, ha fet el gran salt. Amb la seua forma-

ció, el Liliana Castañón Quartetu (piano, flauta, baix i percussió), irromp en el panorama de la música folk traçant un pont entre les dues direccions: la veu més tradicional al costat dels arranjaments més moderns.

Pel carrer del mig. Malgrat tot, la música asturiana actual abraça molts més sons i gèneres. No hem oblidar la grandària d'Astúries i la seua població, que arriba a tot just un milió d'habitants.

Al voltant de cinquanta bandes de gaites generen un moviment musical propi d'interès particular. La seua base està en les seues actuacions i desfilades. Però pot escoltar-se el so en un bon nombre d'enregistraments, que van des dels aires més tradicionals fins a les influències més clares de la música bretona per a banda.

El pop ha tingut el seu bon moment amb grups com Los Berrones, que van publicar fa un parell d'anys la seua antologia, *10 anys berrando*, en la qual fan un repàs als seus grans èxits. Només en molt comptades ocasions els grups asturians de pop i rock han utilitzat la llengua asturiana. El Gijón Soung es va caracteritzar, en aquest sentit, per emprar majoritàriament l'anglès en els seus textos.

La música simfònica, amb aires de new age i influències cèltiques, ha tingut el seu buit per mà de Ramón Prada (*La noche cèltica*) i Jorge Méndez (*Suite Mitològica Asturiana*). Però el disc absolutament imprescindible en aquest sentit continua sent l'enregistrament de l'Orquestra Sinfònica del Principáu d'Astúries, *Día de fiesta n'Asturies*, amb Alberto Varettes com a solista gaiter.

A mig camí entre el folk i el treball de cantautor, el recent disc de Carlos Rubiera, *Viaxe al silenci*, recupera amb nous aires una de les veus més representatives del panorama asturià, amb més de vint-i-cinc anys d'enregistraments i actuacions. Sens dubte, és el seu disc més elaborat, amb una magnífica versió del "Viatge a Ítaca" de Lluís Llach i una "Cantata marinana" de tall clàssic i so modern relacionat amb el folk.

El treball de recuperació de la música tradicional compta amb grups importants, com Belandrán i Brega Astur. Recentment ha sortit al mercat *Pasamentu*, del col·lectiu Muyeres, el tercer doble CD dedicat a reconèixer el paper de la dona en la preservació del folklore asturià. Altres formacions, com Xana amb *El son nos cantares de la Revolución d'Ochobre*, i un bon nombre ja de CD en el mercat, serveixen igualment de base per a la formació i la inspiració dels músics de folk.

Malgrat tot, el futur és bastant encoratjador. S'espera amb especial atenció, entre altres, els nous discos de Felpeyu i de l'Asturiana Mining Company. Com també s'espera el que pot oferir-nos en CD la trobada de la tradició més pura i el present, en veu de Liliana Castañón i el seu Quartetu.

Ismael María González Arias
Escriptor